

riadors del lèxic francès, entre els quals s'ha parlat sovint del misteri d'aquesta desaparició.

En català no hi ha misteri ni aquesta homonímia podia produir-se, però com que també era monosíl·lab, existien altres factors pertorbadors, i per això ja els nostres clàssics medievals usen menys sovint *bes*, que els seus sinònims *un besar* (ja Llull, *una besada* (Tirant, etc.); entre nosaltres hi contribuiria molt la moda vinguda dels escriptors i les Corts del Sud i del Nord de França (trobadors tardans, traduccions i lectures d'Alain Chartier, etc., corts senyoriales, amb grans dames franceses com Violant de Bar, Esclarmonda de Foix, etc.). El fet és que també entre nosaltres el substantiu i fins el verb han sortit de l'ús corrent en certs llocs i èpoques. És sabut que avui *PETÓ* s'ha imposat en la llengua viva del Principat i Rosselló (per als detalls i les variants *potxó*, etc., vegeu aquest article), de manera que ara en l'ús barceloní i del Principat *bes*, i fins el verb *besar* (més sovint *fer un petó* *barc.*), pertanyen quasi només a la llengua literària, i parlant no són usuals, si bé continuen essent-ho en el País Valencià i a les Illes, on l'ús de *petó*, en cavi, ha penetrat poc o gens; allà continua usant-se *bes* i, a les Balears, sobretot *besada*, mentre que, almenys a Mallorca, troben que *petó* és «molt grosser» (AMAlcover, *BDLC* x, 137). No és aquest el sentiment en les terres del Nord, ni ha estat mai realment així, almenys pel que fa a l'ús oral, d'ençà que tinc ús de raó.

En alguns sectors de la nostra vida social, de la societat més primmirada, pels anys vint d'aquesta centúria, alguns van tendir a propagar aquest sentiment entre la gent més culta de Barcelona; recordo un article periodístic d'un escriptor molt preocupat per aquesta mena de sentiments com era Carles Soldevila, que fomentava l'ús de *besada*, *un besar* i un *bes*, amb el pretext que *petó* era un derivat de *pet* i per tant una expressió grollera que la gent fina havia d'evitar: això estava d'acord amb les tendències un poc precioses i noblement erudites d'aquest notable prosador. Però en realitat era una preocupació individual d'ell (encomanada de certs mallorquins) i sense cap fonament en la història i origen del mot condemnat.

La temptativa restà un cas de preciosisme sense gaire imitadors, ni conseqüències: el fet és que en el Principat *bes* ha restat un mot oralment inusitat: tant ell com *besada*, són expressions desusades que difícilment tornaran a fer-se usuals en el parlar del poble, i el triomf de *petó* en el llenguatge de la vida afectiva i sentimental, com en el de l'esfera familiar, almenys en les regions del Nord dels Països catalans, deurà ser un fet definitiu. Qui usa *bes* ho fa com a mot de sabor literari, i aprenent-lo de la llengua escrita. Tan artificial va arribar a ser l'ús del mot, que entre molts es va introduir una pronúncia anti-històrica *bès* (tot i que no va passar així, o bé molt menys, en el present verbal *bésa*).¹

En llatí *BASIUM* i el verb *BASIARE* són mots estranys al llenguatge correcte i a la llengua literària, que solament empraven *osculum* i *osculari*. Al costat d'os-

culum existí des dels orígens de l'idioma un terme més «passional» i eròtic, *savium* (sovint en diminutiu, *saviolum*), ja freqüent en Plaute i Terenci, si bé *osculum* restà sempre el mot més usual i l'únic admès en la llengua culta o seriosa. *Basium* i els seus derivats apareixen molt més tardanament (no es troben ni en els còmics) i restaren sempre confinats a l'ús d'escriptors especialíssims; es llançà a usar-los per primera vegada un poeta tan audaç, apassionat i sovint àdhuc brutal i obscè, com Catul, que d'altra banda era home de l'Àlta Itàlia, més que romà, de Verona. Després d'ell quasi només es troben en l'estil francament argòtic i desvergonyat de Petroni, i en un altre provincial tan desvergonyat com Catul, i més cínic, en Marcial.

En caducar la vella societat romana, amb la caiguda de la República, i amb la introducció dels costums més relaxats de l'Imperi, *basium* degué guanyar terreny socialment, i apareix en Apuleu, novel·lista de to popular i arriscat tanmateix, i fins en Frontó, que no és ni això, si bé encara és home d'estil poc convencional i netament colloquial. A aquest estat de coses evolucionat deu correspondre la declaració de Servi, escoliasta de Virgili, que és de data força avançada, que en dóna una important definició sinonímica, i que encara a penes gosa esmentar *basium*, però sembla reflectir un progressiu adecentament del mot, ad més ja dins el cercle de la vida íntima, familiar: «sciendum *osculum* religionis esse, *savium* voluptatis; quamvis quidam [ell no creu prudent dir tant!] *osculum* filis dari, uxori *basium*, scorto *savium* dicant».

Els etimòlegs llatins declaren que *basium* és un mot d'origen desconegut. S'ha dit que havia de ser un mot d'origen estranger, puix que no havia sofert el rotacisme de la -s- simple intervocàlica; i Ernout, en particular, pensa en un origen cèltic, però ho fa sense altre fonament seriós que aquest i el fet (raó evidentment insuficient) que Catul era de Verona; car la raó donada per altres (el celtista Siebs, més aviat amateur) no té cap valor, perquè com ja indicaren Walde i Hofmann és insostenible l'etimologia de l'irl. *bel* 'llavi' proposada per Siebs (veg. Pedersen, *VglKG* I, § 72), en què això es fundava; encara hi ha menys raons per suposar un origen oscumbre en què han pensat d'altres, i la família de mots entorn del persa *bōsīdan* 'besar', al. *buss*, cast. *afectiu buz* (vegeu *DCEC*), és de creació expressivo-onomatopèica, caracteritzada per la combinació *bu-* amb vocalisme *u* essencial, i per tant *basium* no pot relligar-s'hi.

No sé si ha estat ja exposada la idea que em sembla més sostenible entre les enunciades fins ara: *basium* podria ser simplement el resultat d'una metàtesi de *savium* en el parlar jargonesc i avulgarat dels baixos fons romans, idea que tindria els grans avantatges d'explicar-nos alhora la manca de rotacisme, el caràcter brutalment incorrecte d'aquest mot de Petroni i altres escriptors de mala vida, com Catul, i la data tardaníssima de la primera aparició. Llavors, en vil·lilies de l'era cristiana, el moment en què la *u* llatina